Theoretische achtergrond leerklimaat en ontwikkeling van de Special Education School Climate Inventory (SECCI)

Achtergrond leerklimaatonderzoek

Circa 20.000 kinderen binnen de residentiële jeugdzorg in Nederland krijgen 24-uurs behandeling, vaak vanwege ernstige gedragsproblemen, crimineel gedrag, psychische problematiek of een licht verstandelijke beperking (LVB).

Deze jongeren gaan doorgaans naar het speciaal voortgezet onderwijs. Vanwege hun vaak ernstige leerachterstanden is dit onderwijs juist voor hun van groot belang om terugval en recidive te voorkomen alsmede een kans te maken op aansluiting met de maatschappij en werk.

Uit diverse onderzoeken van onder meer de inspecties Jeugdzorg en Onderwijs blijkt echter dat goed onderwijs geven aan deze gemêleerde doelgroep bijzonder lastig is en dikwijls gepaard gaat met uitsluitend onderwijs en agressie. Bovendien is het huidige voortgezet onderwijs met haar sterke nadruk op cognitieve vaardigheden niet altijd ingericht voor deze doelgroep, een gegeven dat leerlingen demotiveert. Stage lopen is vaak al helemaal niet mogelijk en dit staat het behalen van een startkwalificatie in de weg.

Docenten vragen daarom dringend om concrete handvatten, om het leerklimaat in de klas te kunnen verbeteren en jongeren voor onderwijs te motiveren. Er is binnen het speciaal onderwijs veel impliciete kennis van ervaren docenten.

Concrete handvatten voor de praktijk

In 2013 is er in samenwerking met de Hogeschool Windesheim (Zwolle) een eerste stap gemaakt met systematisch onderzoek naar het leerklimaat binnen het speciaal (voortgezet) onderwijs. Daarnaast beoogt het project concrete handvatten te geven voor de praktijk om het onderwijs en de motivatie van jongeren voor onderwijs te verbeteren en daarmee ook met de hbo-opleidingen (Sociaal Werk en de Pabo) kennis te delen als het gaat om professioneel handelen ten aanzien van deze groep jongeren. Het leerklimaatonderzoek wordt vaak gecombineerd met onderzoek naar het werkklimaat van de docenten. Gekeken wordt hoe didactische ondersteuning en pedagogische ondersteuning vormgegeven moet worden om aan te kunnen sluiten bij de didactische en pedagogische behoeften van de leerlingen.

Special Education School Climate Inventory (SECCI)

De doelgroep van het lectoraat houdt dus niet op bij een instelling, maar reikt tot binnen het (speciaal of passend) onderwijs. Uit onderzoek blijkt dat het pedagogisch klimaat in de klas, dat de leerkracht neerzet, grotendeels bepalend is voor de ontwikkeling, de motivatie en het gedrag van leerlingen.

Om het leerklimaat in de klas te onderzoeken, heeft het lectoraat de Special Education School Climate Inventory (SECCI) ontwikkeld. Deze vragenlijst kan het klimaat in de klas betrouwbaar en valide meten. Ook doet het lectoraat onderzoek naar het werkklimaat van leerkrachten, in de overtuiging dat leerklimaat en werkklimaat met elkaar samenhangen.

Het NWO-Sia project ‘Meester in de klas’ laat zien dat het leerklimaat in de klas aanzienlijk kan verbeteren, door middel van meten, feedback geven en training on the job. Dit heeft een positief effect op zowel de cognitieve als sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen: meer motivatie, minder verstorend gedrag, minder incidenten in school en een beter werkklimaat voor de leerkrachten.

Het lectoraat verzamelt ook goede voorbeelden, waaruit blijkt dat er in veel scholen ‘parels’ van docenten zijn die op bijna onnavolgbare wijze er in slagen hun kinderen te motiveren en verder te helpen. We zoeken naar de ‘mees (of juf) kees’ in het speciaal en passend onderwijs, want dat is helpend voor kinderen die vaak niet bijster veel uitzicht hebben op verbondenheid, groei en autonomie, belangrijke basisbehoeften voor ieder kind.

Hoewel de leerklimaatvragenlijst oorspronkelijk is ontwikkeld voor VSO-scholen die verbonden zijn aan residentiële jeugdzorginstellingen, wordt de vragenlijst sinds 2014 ook veelvuldig gebruikt op VSO-scholen waarvan de leerlingen (of het grootste deel) thuis woont.

Gebruik in de praktijk

Promovenda Marjorie Beld heeft een valideringsartikel geschreven over de eerste versie van de leerklimaatvragenlijst (Beld, Van der Helm, Kuiper, De Swart, & Stams, 2017 accepted for publication). De in het artikel van Beld en anderen beschreven vragenlijst kan worden beschouwd als SECCI 1.0. De vragenlijst die op deze website staat kan worden gezien als SECCI 2.0. Deze vragenlijst is gebaseerd op en is een afgeleide van SECCI 1.0, maar is aangepast wat betreft taalgebruik en kent een schaal meer (*Groei)*. De factorstructuur is overeind gebleven.

De SECCI 2.0 wordt door het lectoraat Residentiële Jeugdzorg veelvuldig gebruikt in de praktijk. Het lectoraat heeft 17 vragen over Regels en Veiligheid toegevoegd en op verzoek van de praktijk recentelijk ook 4 vragen over Ouderbetrokkenheid.

Vragenlijsten voor leerlingen over het leerklimaat en veiligheid

Naast vragenlijsten om het leerklimaat in kaart te brengen, heeft het lectoraat ook een vragenlijst ontwikkeld die groepsdynamiek meet, de PYRI. Om sociale en emotionele ontwikkeling en persoonsvorming te meten hebben we de VSEP ontwikkeld en gevalideerd voor cluster 3 en 4 als alternatief voor bv. de SEOL die in het speciaal onderwijs alleen maar hele lage waarden geeft omdat die instrumenten nooit zijn ontwikkeld voor de doelgroep. Ook hebben we de MARAS lijst voor het speciaal onderwijs vertaald en gevalideerd, die meet onder andere leermotivatie, academische competenties, academische vaardigheden, zelfbeeld.

Voor Word versies en meer informatie over het gebruik van de vragenlijsten kunt u contact opnemen met Geke Klapwijk.

Samenwerkingspartners

We werken bij dit onderzoek nauw samen met bijvoorbeeld 'De Onderwijsspecialisten' en Horizon Onderwijs en verschillende ROC's, maar ook speciaal onderwijs en reguliere basisscholen om onze expertise te delen en verder uit te breiden. Observatie-instrumenten in de klas voor heel jonge kinderen en kinderen met een laag niveau (cluster 3) zijn onderdeel van ons onderzoek. Nieuw is een meetsysteem voor sociaal-emotionele en persoonsontwikkeling in het onderwijs voor kinderen en jong-volwassenen dat dit jaar operationeel wordt. Dit alles in de volle overtuiging dat ieder kind floreert bij groei.

Referenties

Beld, M.H.M, Van der Helm, G.H.P, Kuiper, C.H.Z, De Swart, J.J.W., & Stams, G.J.J.M. (2017 accepted for publication). Back to school, assessing classroom climate in special education: a validation study of the Special Education Classroom Climate Inventory (SECCI). (pdf, 223 KB) *Journal of Psychoeducational Assessment*.